

MIT AKARNAK A PÁRTFOGÓK?

Már a rendszerváltozást megelőzően is látszottak a repedések, azóta bizonyosság, hogy a pártfogó felügyelet jogintézménye válságba került. A törvényben előírt feladatának, céljának nem tudott megfelelni. Az első jelzést az utógondozásra szoruló pártfogoltak adták elégedetlenségükkel, írásaikkal. Nem kaptak konkrét segítséget, szálláshelyet, munkát, segélyt. Kevés lett a jó szó, a megértő szolidaritás.

Olyan jogszabályi változások következtek be, mint a szigorított őrizet, a közveszélyes munkakerülés, valamint a rendőri felügyelet megszüntetése. Ezt követte az 1990. évi közkegyelem. Így hát jelentősen csökkent a pártfogoltak száma a korábbi gyakorlathoz képest. A büntetés-végrehajtási csoportok irányítói elsősorban az iratanyag csökkenését érzékelték és egy-két megyében a pártfogót ideiglenesen más feladat ellátásával is megbízták. Tehát további jelzés következett, kezdődtek a találgatások, akadt olyan intézménycsoport, ahol úgy tudták, hogy megszűnt a pártfogó felügyelet.

Ilyen körülmények között egyre gyakrabban keresték egymást telefonon és személyesen a bíróságokon hivatalban lévő hivatásos pártfogók, vitatgatva, elemezve egzisztenciális és szakmai jövőjüket. Nem találták helyüket az igazságszolgáltatás rendszerében, a megyei (fővárosi) bíróságok vezetőinek szemléletén múltott megítélésük és a tárgyi feltételek biztosítása. Felmerült tehát a jogos igény: az intézmény reformja elkerülhetetlen.

Két fontos országos tanácskozás szerveződött 1991-ben. A Büntetés-végrehajtás Országos Parancsnoksága Pálhalmára hívta össze a pártfogó felügyelet szakértőit és a témával szakmai kérdésként foglalkozókat.

A Magyar Kriminológiai Társaság szintén országos tanácskozás keretében kérte fel Dr. Vathy Ákost, a Fővárosi Bíróság elnökhelyettesét, aki *Az alternatív büntetési formák és a pártfogó felügyelet* címmel tartott előadást.^x Hangvétele jogpolitikai elveket, jogalkalmazói gyakorlatot egyesített, de nem idegenkedett a bátor kezdeményezéstől és felhívta a jogalkotó figyelmét a további elemzésre, a bírói gyakorlattól ugyanis ma még idegen a szabadságvesztést kiváltó alternatív büntetések alkalmazása.

A fenti gondoktól és e két fontos tanácskozástól indítva a bíróságokon hivatalban lévő pártfogók országos koordinátor hiányában szövetségbe tömörültek.

Az 1992. május 6-án rendezett közgyűlésen megalakult a Magyar Pártfogók Országos Szövetsége (továbbiakban szövetség), amelynek célja a magyar hivatásos pártfogók és a munkájukat segítők tevékenységének összefogása, a szakmai színvonal emelése.

A szövetség a cél megvalósítása érdekében

- szakmai érdekképviseleti és érdekvédelmi feladatokat lát el,
- szakmai összejöveleket, tanfolyamokat, előadásokat szervez,

^x Előadásának rövidített változatát Reform előtt címmel e számunkban közöltük. (A szerk.)

- *bűnmegelőzési feladatkörben jogszabályok alkotását kezdeményezi és vélemény nyilvánít ilyen jogszabályok tervezetéről,*
- *kapcsolatot létesít és tart fenn hasonló tevékenységet folytató szövetségekkel, egyesületekkel, intézményekkel,*
- *nemzetközi kapcsolatokat tart fenn külföldi szakmai szervezetekkel.*

Az előkészítő munka során szemléletbeli, felfogásbeli nézeteltérések csaptak össze. A vita alapját a törvény megfogalmazása, illetve annak értelmezése okozta. Nevezetesen az, hogy a törvény kettős jogpolitikai célt tűzött ki a pártfogó felügyelet feladatául: a segítséget, támogatást, szükség esetén pedig az ellenőrzést és a felügyeletet. Mivel az új törvénytervezet is meghagyja e kettősséget, a törvény szellemében volt célszerű gondolkodni a szövetség céljának, feladatának meghatározásában. (A pártfogók legnagyobb többsége ezt helyesli.) Elfogadtuk azt a nézetet, hogy az utógondozás és a felügyelet valóban rokonértelmű ha büntetőeljárással párosul, de tagadva azt a felfogást, hogy ez a pártfogás dilemmája. Az utógondozás, a bűnelkövetés megelőzésének tárgyi és személyi feltételeit kell új körülmények között, elsősorban a szociális szféra területén megváltoztatni.

A pártfogó személye

E munkában lényeges elem a pártfogó személye. Milyen legyen az eredményt elérni tudó pártfogó?

A saját közigazgatási területén olyan köztisztelőben álló személyiség, aki képzettségével, humánus elkötelezettségével, személyes varázsával hatni tud, aki képes *szigorú szeretettel* mindent megtenni a pártfogolt személyes védelméért, de szükség esetén büntetni is. Akit nem terhelnek egyéni, egzisztenciális gondok, aki maga is kiegyensúlyozott és emberszerető. Aki nem haragszik a világra, akinek hite van abban, hogy tetteivel nevelni tud, bízik önmagában és a rábízott feladat megoldásában, aki azt a bölcsességet tartja, hogy: Jó ember nem az, aki jót tud tenni, hanem az, aki nem tud rosszat tenni.

Téved az, aki azt tartja, hogy ilyen nincs, ez idea.

Ma valóban nem létezik ez a felrajzolt ideális pártfogó, de miért? Egyfelől anyagi, egzisztenciális, tárgyi feltételek hiánya miatt. Másfelől a legtöbb pártfogó információhiányban szenved.

Intézményes továbbképzés 1985 óta nincs sem központilag, sem helyi szinten. Olyan speciális ismeretekre volna szükség, amit autodidakta módon nem lehet megszerezni. Az ideális pártfogónak rendelkeznie kell (kellene) pedagógiai, szociológiai, pszichológiai, kriminológiai ismeretekkel, egyre több jogági: büntető-, polgári-, társadalombiztosítási és munkajogi ismerettel.

Efféle speciális képzés nem képzelhető el helyi vagy országos szinten szervezett tanácskozás, 3—4 napos tanfolyam formájában. Ezt valamelyik felsőfokú intézménynek kellene vállalnia és a képzést szakvizsgához kötni. Így teremődne tisztelet, rang a pártfogói szakma számára.

A szövetség minden lehetséges módon arra fog törekedni, hogy a felsorolt tudományágak képviselőit meggyőzze a legcélszerűbb képzési formáról, jól használható tematika megalkotásáról.

Szakmai összefogás

Az alapító okirat tartalmazza céljai közt a hivatásos pártfogók és a munkájukat segítők tevékenységének összefogását, szakmai színvonalának emelését.

A szövetség megyei koordinátorai közreműködésével már megkezdte az előfeltételek kialakítását a hatékony bűnmegelőzés és a szociális segítség vonatkozásában, amikor munkamódszerének választotta a megyék legfelsőbb vezetőivel való találkozások szervezését. A bíróságok, rendőrségek, bv. intézetek vezetőit kéri közös tanácskozásra, lehetőleg országgyűlési képviselők részvételével. Ezeket a tanácskozásokat kell kutatni az önkormányzatok, intézmények, egyesületek, karitatív szervezetek segítő lehetőségeit, amit a megyei koordinálással megbízott pártfogó összefog és egyben irányítja a társadalom önkéntes résztvevőit. A pártfogókat menedzseli, a megfelelő helyre irányítja. (Ha tudja.)

A pártfogó saját területén működő egyesületek, szervezetek, intézmények, hivatalok képviselőinek személyes jó ismerőse lehet, munkakapcsolatuk biztosítékot nyújthat arra, hogy a törvényben előírt kettős feladatának legalább egy hányadát elvégezhesse. Ekkor nem kell tartania a pártfogás dilemmájától.

A szövetség bel- és külföldi kapcsolatai kiépítését fontos feladatnak tekinti. A megalakulás óta rövid idő telt el, a szabadságolások gátat szabtak a kapcsolatkeresésnek. Nem titkolt szándéka a szövetségnek, hogy alaposan megismerje a szervezetek, intézmények, egyesületek célját, feladatát és azt a találkozási pontot, ahol az együttműködés nem formális. A kialakulóban lévő kapcsolatok a szándéknyilatkozatok szintjén tartanak, mert több helyen gondot okoz a törvények hiánya, nevezetesen az úgynevezett bv. törvény, valamint a szociális és a rendőrségi törvény.

Az alábbi kapcsolatok megszervezését szorgalmazza a szövetség: a fiataloké a pártfogó felügyeletének helyi szerveivel, szervezeteivel, a Finkey Ferenc Büniügyi Reform Társasággal, a Humanitás Bűnmegelőzés és Társadalmi Beilleszkedést Segítő Társasággal, a Magyar Börtönügyi Társasággal, a Magyar Vöröskereszttel, a karitatív szervezetek sokaságával.

A pártfogók munkája természetes módon kapcsolódik a bv. intézetekhez, a rendőrség különböző szervezeteihez, az önkormányzatokhoz, minisztériumokhoz, a felsőfokú intézményekhez, valamint a külföldi, hasonló célú szervezetekhez.

Céljai közt említi a szövetség jogszabályok alkotásának kezdeményezését és jogszabályok tervezetéről való véleménynyilvánítást.

Jogszabályok alkotásának kezdeményezésére a pártfogók Dr. Kabódi Csaba Munkabüntetések a 20. században című irását tartják figyelemre méltónak. Kezdeményezni fogja a szövetség az Igazságügyi Minisztérium illetékes hivatalában a közérdekű munkára kötelezés intézményének bevezetését. Az említett írásból kitűnik, hogy „A közérdekű munkára kötelezés mint sajátos büntetési nem újszerűsége abban áll, hogy alkalmazhatósága az eljárás alá vont személy beleegyezéséhez kötődik és a végrehajtás irányításában döntő szerepet játszik a pártfogó. E szankciónem csak a kontinentális jogrendszerekben újdonság, hiszen az angolszász büntetőeljárás — magánjogi gyökerei folytán mindig is elfogadta a vádlott rendelkezési jogát, sőt az utóbbi időben ez — bizonyos alküelemek segítségével — meg is erősödött. A pártfogó működése nem

kapcsolódik kizárólag a végrehajtáshoz. Szerepe van a büntetés kiszabásában is, hisz támogatja a bírót, amikor az adatokat gyűjt a vádlott életkörülményeinek megismeréséhez. A vádlott hozzájárulása a büntetés kiszabásához mint feltétel növeli a végrehajtás hatékonyságát. Természetesen nem emiatt lett általánosan elfogadott Európában e szankciónem. A dolog mögött az áll, hogy csak így lehetett összeegyeztetni az ENSZ Egyezségokmány, illetve az Európai Emberi Jogi Konvenció kényszermunka-tilalmát és a munkával büntetés tényét.”

Nem tudni milyen eredménnyel, de a büntetések és az intézkedések végrehajtásáról szóló 1979. évi 11. törvényerejű rendelet módosításáról szóló törvényjavaslathoz a szövetség írásban megtette javaslatát az igazságügyi miniszternek. Bízva abban, hogy a parlament a javaslatokat fontolóra veszi, s legalább a miniszteri utasítás szintjén akceptálja.

A javaslatok között szerepelt például a *közérdekű javító-nevelő munkáról* szólva, hogy az jelenleg eredménytelen, alkalmazása nagyon ritka. Sem a munkahelyek, sem az elítéltek nem érdekeltek a büntetés efféle végrehajtásában. Eredményessé úgy lehetne tenni, ha az ítélet előtt a munkahely megismerné az elítéltet a pártfogó közreműködésével és megállapodnának az elvégzendő munkában. A pártfogó felterjesztése alapján szabná ki az ítéletet a bíróság.

Érdekvédelem

Érdekvédelmi tevékenységet is vállal a szövetség. A pártfogók előmeneteléről és javadalmazásáról az 1990. évi LXXXVIII. törvény rendelkezése alapján írásban kereste meg az igazságügyi minisztert.

A fenti törvény részletes indoklása során az 1—2. §-okhoz kimondja, hogy az érdemi munkát ellátó bírósági tisztviselő munkája ellátásához szakirányú végzettségre vagy speciális igazságügyi ismeretekre van szükség. Gyakorlatban ez azt jelenti, hogy hivatásos pártfogó, vezető, vezetőhelyettes csak felsőfokú végzettségű lehet. A pártfogók többsége pszichológus, pedagógus, továbbá jogász végzettségű, így méltánytalan esetükben a kezdő bírák bérenek 50%-át megállapítani. Elismerve a bírák felelősségét, szakvizsgára kötelezésüket, valóban indokolt a százalékos megkülönböztetés, de nem a fenti arányban. Egyetértésben az Országos Bírói Tanács elnökével, 75%-ban méltányos a megállapítás a törvény módosítása során.

A szövetség bel- és külföldi kapcsolatait úgy és akkor tudja megerősíteni, hasznos, célszerű egyezséget kötni, ha gazdasági erejét is megalapozza. Ma már egy tanácskozás, mely igényes előadók felkérésével szerveződik, meglehetősen költséges. A befolyt tagdíjak és a várható állami támogatás csak a legszükségesebb kiadások fedezésére elegendő. Ezért keresni kell az önkormányzatok, szponzorok segítségét. A társadalomnak ugyanis önvédelmi okokból vállalnia kell a bűnmegelőzést, a bűnisméltés elkerülését.

Optimista a szövetség abban, hogy a pártfogó felügyelet új utakat járva megerősödik. A pártfogók legnagyobb többsége alkalmas jövőbeni tiszte betöltésére. Leleményes, elhivatott, jó szándékú pártfogók vannak többségben. Kint vannak a területeken, építgetik kapcsolataikat az új szervezetekkel és nem baj az, hogy ma még kis léptekkel haladnak. Nem szabad elkövetni azt a hibát, hogy a jóléti államok pártfogó felügyeletének

gyakorlatát másolják. A tapasztalatok elemzése, megfontolása után sajátos viszonyaink között és a remélhetőleg egyre több végrehajtható, korszerű jogszabály segítségével vélhetően megváltozik majd elsősorban a pártfogoltak, a társadalom, az ítélkező bírák véleménye a pártfogó felügyeletről.

Horváth Károly

VÁLLALKOZÓ BÖRTÖN

Ma már nem szenzáció, hogy a gyulai börtönből az elítéltek közül jó néhányan felügyelet nélkül kijárnak dolgozni a városba. Egy éve, amikor ez a gyakorlat elindult, még akadt ellenvetés. Táplálhatta előítélet, hagyományos őrzési rendhez tapadó szemlélet, a bátor újítással szemben megnyilvánuló irigység, de éppúgy jó szándékú óvatosság is. Folyóiratunk az 1992. évi első számában már beszámolt a gyulai kezdeményezéséről, akkor elsősorban a hétvégi kimenő új elemeit világítva meg. Napjainkra — az ET ajánlásaival összhangban — mindaz, ami az elmúlt egy évben a gyulai büntetés-végrehajtási intézetben ez ügyben történt, jól átgondolt, a részek rendjéből egészet alkotó rendszerre teljesedett. Azt a törekvést mutatja be modellszerűen, amely hangsúlyozza, hogy a börtönbüntetés csak átmeneti állapot, hiszen az elítélt kintről jött és oda tér vissza, ezért lehetőség szerint segítséget kell kapnia ahhoz, hogy kapcsolatai (családdal, munkahellyel) megőrződjenek, ha lehet, újraépüljenek.

Ezt a gyulai börtön önmagában, települési összefogás, de hozzátehetem, önkormányzati, vállalkozói érdek híján aligha tehette volna meg. Szükséges volt tehát újraértelmezni a bv. intézet helyét a városi-megyei kapcsolatrendszerben. Az elzárkózó börtön megítélését így — fokozatosan — egy nyitottságra törekvő intézmény képe váltotta fel. Kiderült, sok, meglehetősen széttagoltan, önmagában dolgozó intézmény, szervezet talál közös tennivalót. Akkoriban a börtönben rendezett nyílt napon ezt megfogalmazták az utógondozásban érdekeltek: a település családgondozói, pártfogói, a karitatív közösségek képviselői. Tisztázták: együtt könnyebb lesz (lehet), mint külön-külön. A gondolatot felkarolta a helyi és az országos sajtó, a televízió többször foglalkozott a gyulai kezdeményezéssel. Talán ennek is köszönhető, hogy a város lakói megértően fogadták az elképzelést. Idén májusban dr. Huszágh József, az intézet parancsnoka újabb nyílt napra hívta meg mindazokat, akik munkakapcsolatban állnak (vagy állhatnak) a börtönnel, a már említetteknek kívül az elítélteket foglalkoztató (vagy azt fontolgató) vállalatok képviselőit, a bíróságok és ügyvédségek vezetőit, az ügyvédi kamarát, s természetesen a sajtót. A résztvevők 62 oldalas „dossziét” kaptak a börtönről, s arról az igyekezetről, amely a „gondoskodás rabsága” helyébe az arra érdemes elítéltek „önérvényesítő tevékenységét” állítaná. Ez megnyilvánul a családi kapcsolatok ápolásában, erre szolgál a hétvégi kimenő Gyulán kidolgozott gyakorlata, s ehhez segítség az a szerződéses viszony, amely a munkaadó vállalatok és a börtön között — az elítéltek érdekében — létrejön.